

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.5.2009 r.¹

Przepis art. 1163 § 1 KPC nie zawiera normy szczególnej w stosunku do art. 1157 KPC w zakresie wymagania, aby spory poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego mogły być przedmiotem ugody sądowej.

Uwagi wstępne

Głosowana uchwała rozstrzyga problem, który cechuje bardzo duża doniosłość zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Chodzi mianowicie o pytanie, w jakiej relacji względem siebie pozostają przepisy art. 1157 oraz art. 1163 § 1 KPC. Odpowiedź na nie rzutuje bowiem na granice dopuszczalności poddania pod rozstrzygnięcie sądu polubownego sporów ze stosunku spółki².

Stan faktyczny

Zagadnienie przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu powstało na tle sytuacji, gdy Sąd Okręgowy odrzucił pozew o uchylenie uchwały nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników „G.Z.P.” sp. z o.o., na skutek podniesienia przez stronę pozwaną (czyli wskazaną spółkę) zarzutu zapisu na sąd polubowny (zgodnie z art. 1165 § 1 KPC). Zdaniem sądu I instancji, na mocy art. 1163 § 1 KPC spór tego rodzaju objęty był zapisem na sąd polubowny, zawartym w umowie spółki.

Na postanowienie o odrzuceniu pozwu powód wniósł zażalenie do właściwego sądu apelacyjnego. Sąd II instancji, rozpatrując zażalenie, na zasadzie art. 390 § 1 KPC w zw. z art. 397 § 2 KPC, przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne w postaci pytania: „Czy art. 1163 § 1 KPC jest normą szczególną wobec art. 1157 KPC w zakresie uregulowania przedmiotowego zakresu sporów, które można poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego?”

¹ CZP 13/09, OSNC 2010, Nr 3, poz. 34.

² Uchwała Sądu Najwyższego poddana niniejszej glosie, a w konsekwencji także zawarte w niej rozważania, ogniskują się wokół problemu zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki. Z uwagi jednak na treść art. 1163 § 2 KPC można je odpowiednio odnieść do sporów objętych zapisem na sąd polubowny, zawartym w statucie spółdzielni lub stowarzyszenia.

W odpowiedzi SN stwierdził, że przepis art. 1163 § 1 KPC nie zawiera normy szczególnej w stosunku do art. 1157 KPC w zakresie wymagania, aby spory poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego mogły być przedmiotem ugody sądowej.

Pojęcie i treść zdatności arbitrażowej sporu

Przechodząc do analizy głosowanej uchwały, w pierwszym rzędzie należy dokonać rekonstrukcji pojęcia zdatności arbitrażowej³. Pod tym pojęciem rozumieć należy cechę sporu (sprawy), powodującą, że może ona zostać poddana pod rozstrzygnięcie sądu polubownego na podstawie dokonanego przez strony zapisu na ten sąd⁴. Zdatność arbitrażowa stanowi niezbędny warunek ważności zapisu na sąd polubowny, a bez niej rozstrzygnięcie danego sporu podlegać będzie właściwości sądu państwowego⁵.

Dla określenia zakresu spraw, które mogą być objęte kognicją sądu arbitrażowego, decydujące znaczenie ma treść art. 1157 KPC⁶, według którego jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty⁷.

Dla pełnej rekonstrukcji zdatności arbitrażowej należy zatem dokonać analizy, jakie sprawy mogą być przedmiotem ugody sądowej (tzw. zdatność ugodowa). Otóż chodzi o takie sprawy, w których przedmiotem postępowania jest stosunek prawny, względem

³ Termin „zdatność arbitrażowa” został zaproponowany „tytułem eksperymentu” przez A.W. Wiśniewskiego (Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu (cz. I), Pr. Spół. 2005, Nr 4, s. 10), z uwagi na brak w języku polskim jego odpowiedników w językach obcych (np. ang. *arbitrability*, niem. *schiedsfähigkeit*). Pojęcie to następnie zostało powszechnie przyjęte w doktrynie.

⁴ T. Ereciński, K. Weitz, Sąd arbitrażowy, Warszawa 2008, s. 27.

⁵ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, Sądownictwo polubowne (arbitraż), Warszawa 2007, s. 37 i 97.

⁶ O tym, jakie sprawy mogą podlegać kognicji sądu polubownego, decyduje prawo państwa, na terytorium którego odbywa się postępowanie przed takim sądem; por. art. V ust. 3 Konwencji europejskiej o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 1961 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270), art. 1 ust. 5 ustawy modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 1985 r. (dokumenty ONZ Nr A/40/17, aneks I oraz Nr A/61/17; UNCITRAL Modern Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006; dalej jako: ustawa modelowa UNCITRAL) oraz art. I ust. 3 i art. V ust. 2 lit. a Konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z 1958 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).

⁷ Warto wskazać, że taki stan prawny obowiązuje od 17.10.2005 r. Wcześniej, tzn. przed wejściem w życie ustawy z 28.7.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478), która dokonała radykalnej nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o sądownictwie polubownym (uwzględniającej rozwiązania ustawy modelowej UNCITRAL), zakres spraw, które mogły zostać objęte arbitrażem, określał art. 697 § 1 KPC: „Strony w granicach zdolności do samodzielnego zobowiązania się mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe, z wyjątkiem sporów o alimenty i ze stosunku pracy”. Widać wyraźnie, że w pewnych obszarach pojęcie zdatności arbitrażowej było szersze (z uwagi na brak ograniczenia w postaci „ugodowości” sprawy), ale za to nie obejmowało swym zakresem obszernej grupy spraw kwalifikowanych jako niemajątkowe. Por. B. Sołtys, Zapis na sąd polubowny w prawie spółek, [w:] J. Frąckowiak (red.), Kodeks spółek handlowych po pięciu latach, Wrocław 2006, s. 202–203; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 116–124; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 62; por. też art. 486 § 1 d. KPC (Kodeks postępowania cywilnego powstały z rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r., Dz.U. z 1932 r. Nr 83, poz. 651 i z 27.10.1932 r., Dz.U. Nr 93, poz. 903, ogłoszony jako tekst jedn. w Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.): „Strony w granicach swej zdolności do samodzielnego zobowiązania się mogą zawrzeć umowę o oddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (zapis na sąd polubowny)”.

którego strony mają możliwość samodzielnego dysponowania prawami lub roszczeniami z niego wynikającymi⁸. *A contrario* brak zdatności ugodowej wystąpi, gdy pewne prawa lub roszczenia wynikające ze stosunku prawnego będącego przedmiotem sporu pozostają poza dyspozycją stron⁹.

W zakresie wymogu zdatności ugodowej sporu przepis art. 1157 KPC wywołuje w doktrynie pewne wątpliwości interpretacyjne. Chodzi o zagadnienie, czy – biorąc pod uwagę jego treść – przesłanka możliwości zawarcia ugody sądowej dotyczy tylko sporów o prawa niemajątkowe, co może sugerować zwrot „spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej”, czy również sporów o prawa majątkowe. Odpowiedź na tak postawioną kwestię ma niebagatelne znaczenie, ponieważ w razie uznania, że wymóg zdatności ugodowej dotyczy wyłącznie sporów o prawa niemajątkowe, odpada konieczność jego występowania przy sporach ze stosunku spółki, z których większość ma charakter majątkowy¹⁰.

Zgodzić się należy z argumentacją, że skoro ustawodawca umieścił wyjątek odnośnie do spraw o alimenty w końcowej części komentowanego artykułu (co do których nie może być wątpliwości, że stanowią spory majątkowe i mogą być przedmiotem ugody sądowej), zamierzał kryterium zdatności ugodowej objąć oba rodzaje sporów – zarówno majątkowe, jak i niemajątkowe¹¹. W przeciwnym bowiem razie należałoby uznać, że ustawodawca jest nieracjonalny, a sformułowanie art. 1157 *in fine* KPC stanowi *superfluum*.

Artykuł 1163 § 1 KPC przewiduje z kolei, że zamieszczony w umowie (statucie) spółki handlowej zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki wiąże spółkę oraz jej wspólników. Zgodnie z § 2 analizowanego artykułu, przepis § 1 stosuje się odpowiednio do zapisów na sąd polubowny zawartych w statucie spółdzielni lub stowarzyszenia. Jak widać, artykuł ten pomija natomiast całkowicie zagadnienie zdatności arbitrażowej i ugodowej.

W związku z powyższym w literaturze przedmiotu zarysowały się dwa przeciwstawne stanowiska odnośnie do relacji, w jakiej pozostają art. 1157 i 1163 § 1 KPC. Zgodnie z pierwszą grupą poglądów, przepis art. 1163 § 1 KPC stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 1157 KPC. Według tej tezy, drugi z powołanych przepisów określa przesłanki zdatności arbitrażowej w sposób ogólny (jako *lex generalis*), uzależniając ją od właściwości sporu, jaką jest zdatność ugodowa. Nie odnosi się on natomiast do sporów ze stosunków spółki, poddanych pod arbitraż na podstawie zapisu na sąd polubowny zawartego w umowie (statucie) spółki handlowej. Tych ostatnich dotyczy art. 1163 § 1 KPC, który w swoisty sposób, odmienny

⁸ T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 119–120.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Chociaż zagadnienie charakteru sporów ze stosunku spółki również budzi wątpliwości w doktrynie; por. Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 102–103; E. Marszałkowska-Krzesz, Zaskarżanie uchwały wspólników w spółce z o.o. przed sądem polubownym, PPH 1998, Nr 3, s. 37 i n.; A.W. Wiśniewski, Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych... (cz. I), s. 12.

¹¹ T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy), t. 5, Warszawa 2007, s. 359; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 120–122; T. Kurnicki, Znowelizowane postępowanie przed sądem polubownym, MoP 2005, Nr 22, s. 1120; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 99–100. Odmiennie R. Morek, Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 KPC). Komentarz, Warszawa 2006, s. 115; K. Piwo-warczyk, Umowa o arbitraż w świetle ustawy z 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Pr. Spół. 2006, Nr 6, s. 51. Por. też wyr. SA w Gdańsku z 15.4.2009 r. (IX GC 39/09, niepubl.) uchylający wyr. Sądu Arbitrażowego przy KIG.

niż uregulowany w art. 1157 KPC, zakreśla przesłanki, jakie musi spełniać spór, aby móc go poddać pod rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego. W konsekwencji, zwolennicy tej koncepcji uważają, że spory, o których mowa w art. 1163 § 1 KPC, mogą zostać objęte kognicją sądu polubownego, niezależnie od tego, czy posiadają zdatność ugodową¹².

Z kolei konkurencyjne stanowisko zwraca uwagę, że nie ma podstaw do uznania, iż art. 1163 § 1 KPC zawiera jakąś normę szczególną w stosunku do art. 1157 KPC. Pogląd ten zasługuje na akceptację, o czym świadczą przedstawione dalej argumenty.

Przed wszystkim wypada zwrócić uwagę na okoliczność, co podniósł także SN w motywach uchwały poddanej niniejszej glosie, że funkcją art. 1163 § 1 KPC nie jest wcale modyfikowanie ogólnych przesłanek zdatności arbitrażowej (wyznaczonych przez postanowienia art. 1157 KPC), lecz rozszerzenie podmiotowych granic obowiązywania zapisu na sąd polubowny oraz zagadnienie jego formy w sporach ze stosunku spółki. Wprowadzenie tego przepisu było konieczne dla objęcia zapisem na sąd polubowny podmiotów, które nie były stroną aktu (np. umowy spółki), w którym ów zapis się znalazł¹³, a których – ze względu na potrzeby obrotu gospodarczego – zapis ten powinien dotyczyć.

Zgodzić się ponadto wypada ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w uzasadnieniu głosowanej uchwały, że art. 1157 i 1163 KPC mają odmienny przedmiot regulacji, w związku z czym nie mogą pozostawać ze sobą w relacji specjalności (*lex specialis derogat legi generali*). Zdaniem Sądu, z którym autor glosy w pełni się zgadza, świadczą o tym nie tylko racje lingwistyczne wykładni, lecz także te o charakterze systemowym i funkcjonalnym.

Po pierwsze, oba przepisy leżą w innych jednostkach redakcyjnych Części piątej KPC¹⁴. Po drugie, przyjęcie poglądu, że art. 1163 § 1 KPC modyfikuje granice zdatności arbitrażowej, prowadziłyby do absurdalnego wniosku, że w przypadku sporów ze stosunku spółki możliwość poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego kształtowałyby się odmiennie w zależności od tego, czy zapis na sąd polubowny zawarty został w statucie (umowie) spółki, czy też w innym miejscu (np. w odrębnej umowie)¹⁵.

¹² G. Suliński, *Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, PPH 2005, Nr 12, s. 31 i 33–34; *tenże*, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sporze o rozwiązanie spółki z o.o.*, ADR 2008, Nr 3, s. 113–114; *tenże*, *Rozstrzygnięcie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Warszawa 2008, s. 102–103, 153–193; A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 528 i 534; *tenże*, *Sąd polubowny a ugoda sądowa – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.5.2009 r. (III CZP 13/09)*, Glosa 2010, Nr 1, s. 16–17 i P. Bielarczyk, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie sądownictwa polubownego*, MoP – dodatek 2005, Nr 22, s. 4.

¹³ Np. samej spółki, która nie jest stroną umowy założycielskiej (dopiero powstaje w jej wyniku), wspólników sp. z o.o., którzy przystąpili do spółki już w czasie jej trwania, albo też akcjonariuszy, którzy nie byli jednocześnie założycielami spółki akcyjnej (nie podpisywali zatem statutu; por. art. 301 § 3 KSH). Należy jednak podkreślić, że także na tle poprzedniego stanu prawnego przedstawiciele doktryny wskazywali na związanie spółki zapisem na sąd polubowny zawartym w umowie założycielskiej (statucie), lecz bez głębszego uzasadnienia; por. S. Soltysiński, [w:] S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Tom III: Komentarz do art. 301–458*, Warszawa 2003, s. 44; E. Marszałkowska-Krześ, *Zaskarżanie uchwały...*, s. 37; A.W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych...* (cz. I), s. 14; a także post. SN z 1.3.2000 r. (I CKN 849/99, R. Pr. 2000, Nr 6, s. 132).

¹⁴ Art. 1157 w Tytule I (Przepisy ogólne) a art. 1163 w Tytule II (traktującym o zapisie na sąd polubowny).

¹⁵ Dostrzega to także G. Suliński, *Dopuszczalność poddania...*, s. 31 i 34.

Zwolennicy poglądu mówiącego, że art. 1163 KPC jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 1157 KPC, powołują się także na historię prac legislacyjnych nad nowelizacją procedury cywilnej, która wprowadziła je do polskiego porządku prawnego. Wydaje się jednak, że z dokładnej analizy projektu ustawy nowelizującej wynika pogląd przeciwny. Otóż w pierwotnej wersji przepis art. 1157 KPC zawierał wyłączenie zdatności arbitrażowej w sprawach dotyczących zaskarżenia uchwał organów osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną¹⁶. Świadczy to o tym, że po myśli projektodawców to przepis art. 1157 KPC został przewidziany jako ten, który zakreśla granice zdatności arbitrażowej sporu. Natomiast funkcja art. 1163 KPC od początku miała być odmienna. Także zabiegowi polegającemu na wykreśleniu z treści art. 1157 KPC wskazanego zastrzeżenia dotyczącego zaskarżenia uchwał nie można przypisywać zbyt dużego znaczenia. Owo zastrzeżenie jest bowiem zbędne, biorąc pod uwagę aktualną redakcję analizowanego przepisu.

Słusznie zatem skonstatował SN w tezie głosowanej uchwały, że art. 1163 § 1 KPC nie stanowi *lex specialis* względem art. 1157 KPC w zakresie zdatności arbitrażowej¹⁷. W efekcie spory ze stosunku spółki, poddane pod sąd polubowny na mocy zapisu umieszczonego w umowie (statucie) spółki handlowej, muszą cechować się możliwością zawarcia ugody, tak samo jak i inne spory¹⁸.

Zdatność arbitrażowa a wzruszanie uchwał zgromadzeń wspólników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych

Za koniecznością posiadania przez spory ze stosunku spółki zdatności ugodowej przemawia także wzgląd na specyfikę, z jaką łączą się spory dotyczące uchylecia lub stwierdzenia nieważności¹⁹. Zgodnie z opinią niektórych przedstawicieli doktryny²⁰, wyłączenie

¹⁶ Por. projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze (Druk sejmowy Nr 3434).

¹⁷ Tak też post. SA w Warszawie z 23.7.2009 r. (I ACz 1214/09, niepubl.), w którym SA powołał się na głosowaną uchwałę.

¹⁸ Tak też *L. Błaszczak, M. Ludwik, op. cit.*, s. 104–105; *R. Uliasz*, Zdolność arbitrażowa sporów wynikłych z zaskarżenia uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych, [w:] *Arbitraż i mediacja jako instrumenty wspierania przedsiębiorczości*, Rzeszów 2006, s. 204; *tenże*, Rozstrzyganie sporów korporacyjnych przez sąd polubowny – wybrane zagadnienia, ADR 2008, Nr 3, s. 119–120; *M. Spyra*, [w:] *S. Włodyka* (red.), *System Prawa Handlowego*. T. 2B: Prawo spółek handlowych, Warszawa 2007, s. 511–512; *T. Ereciński, K. Weitz, op. cit.*, s. 122; *K. Weitz*, Granice zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki (relacja między art. 1157 i art. 1163 § 1 k.p.c.), *Pal.* 2009, Nr 11–12, s. 254–255; *B. Sołtys*, Zapis na sąd polubowny w prawie spółek, [w:] *J. Frąckowiak* (red.), *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach...*, s. 206, który jednak jest zwolennikiem tezy o możliwości poddawania sporów o zaskarżenie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych pod kognicję sądu arbitrażowego, ponieważ zdaniem tego autora w sprawach tych ugoda co do zasady, jest dopuszczalna; podobnie – *A.W. Wiśniewski*, [w:] *A. Szumański* (red.), *System Prawa Handlowego*. Tom 8: Arbitraż handlowy, Warszawa 2010, s. 801–802 i 809–817, nazywając to podejście poglądem „merytoryczno-liberalnym”.

¹⁹ Jak już wskazano, głosowana uchwała zapadła na tle odrzucenia przez sąd I instancji powództwa o uchylenie uchwały zgromadzenia wspólników spółki z o.o. Podobnie – na gruncie stanu faktycznego, na podstawie którego zapadło post. SA w Warszawie z 23.7.2009 r. (I ACz 1214/09, niepubl.), gdzie chodziło o powództwo o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej.

²⁰ *A. Szumański*, *Dopuszczalność kognicji...*, s. 519.

tych sporów z zakresu sądownictwa polubownego w przypadku uznania, że art. 1163 § 1 KPC nie stanowi *lex specialis* wobec art. 1157 KPC, przemawia za koniecznością takiej wykładni wskazanych przepisów, która wykluczy wymóg posiadania przez spór ze stonku spółki zdatności ugodowej. W ten sposób argumentuje się, że art. 1163 § 1 KPC musi modyfikować ogólne granice zdatności arbitrażowej odnośnie do sporów w nim uregulowanych w ten sposób, że możliwość zawarcia ugody nie stanowi przesłanki dopuszczalności zawarcia umowy arbitrażowej.

Z zaprezentowanym stanowiskiem nie sposób się zgodzić. Polega ono na wykładni przepisów o sądownictwie polubownym w sposób, który pozwoliłby na objęcie kognicją sądu arbitrażowego jak najszerszego katalogu sporów²¹. Zdaniem autora niniejszej glosy, wykładnia funkcjonalna nie tylko nie uzasadnia przyjęcia takiej tezy, ale wręcz przeciwnie – przemawia na rzecz interpretacji, jakiej dokonał SN w analizowanej uchwale.

Zauważyć bowiem należy, że instytucje mające na celu wzruszenie²² uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych wykazują pewne swoistości, które pozwalają na ich wyróżnienie. Szkoda, że SN w uzasadnieniu głosowanej uchwały w ogóle nie odniósł się do tego wątku, tym bardziej, że wzmocniłoby to jego wywody.

Przepisy art. 249–254²³ oraz art. 422–427 KSH²⁴, normujące zagadnienie powództw o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwał zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia), przewidują bardzo surowe przesłanki ich wytoczenia. Dokładna analiza tego zagadnienia musiałaby przekraczać ramy niniejszej glosy, wspomnieć więc trzeba tylko, że są to w szczególności ograniczenia dotyczące legitymacji czynnej²⁵, ogranicze-

²¹ Na gruncie wykładni funkcjonalnej pojawia się bowiem swoista pułapka i należy wystrzegać się, aby przypisanie ustawodawcy określonych wartości czy celów nie było arbitralne. Inaczej łatwo może się okazać, że jest to po prostu system wartości interpretatora czy „cele prawa” takie, jakie interpretator chciałby widzieć, a nie takie, jakie powinno przypisać się prawodawcy.

²² Uchylenie uchwały bądź stwierdzenie jej nieważności.

²³ W przypadku sp. z o.o.

²⁴ W przypadku sp. akcyjnej.

²⁵ Por. art. 250 i 252 § 1 oraz art. 422 § 2 i art. 425 § 1 KSH. Wiąże się z tym kontrowersyjna kwestia legitymacji odwołanych członków organów spółek kapitałowych do występowania z powództwem, która ostatecznie, jak się wydaje została przesądzona w judykaturze na ich niekorzyść; zob. wyr. SN z 11.1.2002 r., IV CKN 1503/00, OSP 2003, Nr 2, poz. 21; uchw. SN z 17.2.2004 r., III CZP 116/03, OSNC 2005, Nr 5, poz. 78; orz. SN z 31.3.2006 r., IV CSK 46/05, niepubl.; uchw. SN (7) z 1.3.2007 r., III CZP 94/06, OSNC 2007, Nr 7–8, poz. 95. Tak też wyr. TK z 2.6.2009 r. (SK 31/08, OTK-A 2009, Nr 6, poz. 83), w którym uznano, że przepis art. 422 § 2 pkt 1 w zw. z art. 422 § 1 KSH, w zakresie pozbawiającym odwołanego członka zarządu spółki akcyjnej legitymacji do wytoczenia powództwa o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia o nieudzielaniu mu absolutorium jest zgodny z Konstytucją RP. Zob. także S. Soltysiński, W. Popiołek, Legitymacja czynna odwołanych członków władz spółki do zaskarżenia uchwał sprzecznych z ustawą, PPH 2007, Nr 10; J. Frąckowiak, [w:] K. Kruczałak (red.), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Warszawa 2001, s. 653; *tenże*, Kodeks spółek handlowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego, [w:] J. Frąckowiak (red.), Kodeks spółek handlowych po pięciu latach..., s. 23–27; *tenże*, Uchwały zgromadzeń wspólników sprzeczne z ustawą, PPH 2007, Nr 11, s. 5 i 14; Z. Kwaśniewski, Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych – problem legitymacji czynnej, [w:] J. Frąckowiak (red.), Kodeks spółek handlowych po pięciu latach..., s. 723–726; K. Rudnicki, Odwołanie członka zarządu spółki kapitałowej a zaskarżenie uchwały zgromadzenia tej spółki, PS 2005, Nr 6, s. 82 i n.

nia czasowe²⁶ i inne²⁷. Poza tym w odniesieniu do uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych sprzecznych z ustawą, art. 252 § 1 zd. 2 i art. 425 § 1 zd. 2 KSH wyłączona została możliwość wytoczenia powództwa o ustalenie z art. 189 KPC. Ograniczenia te zostały wprowadzone przez ustawodawcę z uwagi na zapewnienie bezpieczeństwa obrotu²⁸, a ich celem jest utrwalenie stabilności podjętych uchwał i zapobieżenie nadużywaniu procedur ich podważania²⁹. Tymczasem nie muszą one mieć zastosowania w przypadku występowania z powództwem przed sądem polubownym. Mogłoby się zatem *exempli gratia* okazać, że pomimo upływu terminów z art. 251, 252 § 3, art. 424 i 425 § 2 i 3 KSH, zainteresowani wniosą sprawę o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwały przed sąd polubowny, który mógłby stwierdzić jej wadliwość. Wywołać to może kolejne problemy, chociażby związane z pytaniem, czy w takim wypadku nie doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego (art. 1206 § 2 pkt 2 i art. 1214 § 3 pkt 2 KPC).

Inną przeszkodą dla przyjęcia możliwości badania sporów o zaskarżenia uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych przez sąd arbitrażowy są skutki, jakie na gruncie prawa handlowego wywołują wyroki uchylające (stwierdzające) nieważność tychże uchwał³⁰. Otóż zgodnie z art. 254 § 1 KSH (sp. z o.o.) oraz art. 427 § 1 KSH (sp. akcyjna) prawomocny wyrok uchylający uchwałę ma moc obowiązującą w stosunkach między spółką a wszystkimi współnikami (akcjonariuszami), a także w relacjach pomiędzy spółką a członkami organów spółki³¹. W nauce przyjmuje się, że mamy tu do czynienia z rozszerzoną prawomocnością wyroku³². Wynika ona z wyraźnego postanowienia normy prawnej. Natomiast w przypadku, gdyby sąd arbitrażowy stwierdził nieważność uchwały lub ją uchylił, wyrok taki rozciągałby swój skutek jedynie na podmioty, które były objęte zapisem na sąd polubowny.

Doktryna zwraca przy tym uwagę, że w przypadku uchwał sprzecznych z ustawą, Kodeks spółek handlowych przewiduje swoisty (inny niż nieważność z Kodeksu cywilnego) rodzaj sankcji, a ponadto uchwała taka wywołuje skutki prawne do czasu stwierdzenia jej nieważności przez sąd, na podstawie powództwa wytoczonego we właściwym czasie

²⁶ Zob. art. 251, 252 § 3, art. 424 i 425 § 2 i 3 KSH. Zgodnie z przeważającym poglądem doktryny, terminy wskazane w przytoczonych przepisach mają charakter terminów zawitych prawa materialnego; por. *M. Spyra*, [w:] *S. Włodyka* (red.), *op. cit.*, s. 508 i cyt. tam literatura.

²⁷ Np. wymóg głosowania przeciwko uchwale i zażądania zaprotokołowania sprzeciwu po jej powzięciu (art. 250 pkt 2 oraz art. 422 § 2 pkt 2 KSH); w tym zakresie zob. *K. Bilewska*, Żądanie zaprotokołowania sprzeciwu jako przesłanka zaskarżenia uchwały zgromadzenia współników, *Pal.* 2009, Nr 3–4.

²⁸ Na co zwracano uwagę jeszcze na gruncie regulacji Kodeksu handlowego z 1934 r.: „Bezpieczeństwo obrotu może zaś ucierpieć ogromnie przez danie współnikom nieograniczonej czasem ani innymi warunkami możliwości unieważniania uchwał” (*T. Dziurzyński*, [w:] *T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko*, Kodeks handlowy. Komentarz, Łódź 1992, s. 259).

²⁹ *A. Koch*, [w:] *A. Koch, J. Napierala* (red.), *Prawo spółek handlowych*, Kraków 2005, s. 395.

³⁰ *Odmienne A.W. Wiśniewski*, [w:] *A. Szumański* (red.), *op. cit.*, s. 816–817.

³¹ W myśl art. 254 § 4 (art. 427 § 4) KSH, przywołane przepisy znajdują odpowiednie zastosowanie również do wyroku, który zapadł w wyniku powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały.

³² *E. Marszałkowska-Krześ*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2008, s. 290; *J. Szwaja*, [w:] *S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja*, *Kodeks spółek handlowych. T. III. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1353–1354.

przez uprawnione podmioty³³. Słusznie zwraca uwagę *J. Frąckowiak*, że jest to związane z faktem, iż uchwały zgromadzeń spółek kapitałowych (inaczej aniżeli inne czynności konwencjonalne, jak np. umowy) nie służą ochronie interesów każdego wspólnika (akcjonariusza) spółki z osobna, lecz interesu spółki jako odrębnego od nich podmiotu prawa. Dlatego właśnie ustawa przewiduje bardzo surowe przesłanki, po spełnieniu których uchwała może być uznana za nieważną³⁴.

Wreszcie, dopuszczenie możliwości, by sąd arbitrażowy rozpatrywał spory dotyczące wzruszenia uchwał zgromadzeń spółek z o.o. i akcyjnych, mogłoby doprowadzić do sytuacji, gdy co do tej samej uchwały kognicję posiadał będzie zarówno sąd państwowy, jak i polubowny. Doprowadzenie do takiego stanu w sposób istotny zagrażałoby bezpieczeństwu obrotu. Wskazać bowiem trzeba, że art. 1163 § 1 KPC rozciąga skutki podmiotowe zapisu jedynie na spółkę i wspólników (akcjonariuszy). Z kolei krąg podmiotów, którym przepisy Kodeksu spółek handlowych³⁵ przyznają prawo do wytoczenia powództwa o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwał, jest znacznie szerszy.

I tak, zgodnie z art. 250 pkt 1 i art. 422 § 2 pkt 1 KSH, legitymacja czynna w sprawach o uchylenie uchwały³⁶ przysługuje także organom spółek³⁷ – zarządowi, radzie nadzorczej, komisji rewizyjnej (w spółce z o.o.) oraz poszczególnym jej członkom. Jeżeli więc z powództwem wystąpi np. rada nadzorcza spółki akcyjnej, podniesienie przez pozwaną spółkę zarzutu zapisu na sąd polubowny (art. 1161 § 1 KPC) nie odniesie skutku, z uwagi na brak związania powodowego organu takim zapisem³⁸. W ten sposób mogłoby dojść do niepożądanego sytuacji, gdy w przedmiocie uchwały orzeknie zarówno sąd polubowny,

³³ *M. Tofel*, Nieważność uchwał na gruncie art. 252 § 1 k.s.h. i art. 425 § 1 k.s.h., PPH 2006, Nr 8, s. 19–20; *A. Koch*, Charakter sankcji wobec sprzecznych z prawem uchwał spółek kapitałowych, PPH 2007, Nr 2, s. 7 i 9; *K. Zawada*, Zaskarżanie uchwał wspólników spółki z o.o., [w:] *Prawo prywatne czasu przemian*. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi S. Sołtyśniskiemu, Poznań 2005, s. 601; *J. Frąckowiak*, Uchwały zgromadzeń wspólników..., s. 9 i 12–13; por. też przytaczane przez autora rozwiązania przyjęte w obcych porządkach prawnych, *tamże*, s. 11. Tak też wyr. SN z 13.2.2004 r., II CK 438/02, OSP 2006, Nr 5, poz. 53; uchw. SN (7) z 1.3.2007 r., III CZP 94/06, OSNC 2007, Nr 7–8, poz. 95.

³⁴ *J. Frąckowiak*, Uchwały zgromadzeń wspólników..., s. 7. Podobnie TK w uzasadnieniu wyr. z 2.6.2009 r. (SK 31/08, OTK-A 2009, Nr 6, poz. 83): „Uznanie, że legitymacja czynna do wytoczenia powództwa z art. 422 § 1 KSH przysługuje członkowi organu spółki wyłącznie aktualnie pełniącemu tę funkcję, odpowiada **celowi wskazanego w tym przepisie roszczenia, które służy nie ochronie osobistych interesów członków organów, lecz ochronie interesów spółki**” [podkr. autora – *M. P.*].

³⁵ Zob. art. 250, 252 § 1, art. 422 § 2 oraz art. 425 § 1 KSH.

³⁶ Na mocy art. 252 § 1 w zw. z art. 250 oraz art. 425 § 1 w zw. z art. 422 § 2 KSH – także w sprawach o stwierdzenie nieważności uchwał.

³⁷ Wydaje się, że w takim wypadku – na zasadzie wyjątku – przepisy przyznają organom zdolność sądową, pomimo że nie posiadają one jednocześnie zdolności prawnej (por. art. 64 KPC), choć zagadnienie to budzi spory w doktrynie; zob. *M. Allerhand*, Kodeks handlowy. Komentarz, Lwów 1935 (reprint – Warszawa 1991), s. 381 i 642; *E. Błaszczak*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ*, Postępowanie cywilne..., s. 106–107; *H. Mądrzak*, [w:] *H. Mądrzak* (red.), Postępowanie cywilne, Warszawa 2003, s. 100; *tenże*, Zdolność prawna a zdolność sądowa (uwagi wokół upodmiotowienia niektórych struktur organizacyjnych w prawie cywilnym i procesowym), [w:] II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej, Poznań 1999, s. 173 i n.; *P. Kaczmarek*, Wokół rozumienia zdolności sądowej w procedurze cywilnej, [w:] *B. Banaszak* (red.), Przegląd Prawa i Administracji, t. LVII, s. 109–110; *S. Włodyka* (red.), *op. cit.*, s. 502; *A. Szumański*, [w:] *K. Nęcza*, *W. Pyzioł*, *A. Szumański*, *J. Szwaja*, *S. Włodyka*, Prawo spółek, pod red. *S. Włodyki*, Kraków 1996, s. 540.

³⁸ Por. *P. Błaszczak*, Zdatność arbitrażowa sporów ze stosunku spółki handlowej – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.5.2009 r. (III CZP 13/09), Glosa 2010, Nr 1, s. 27.

jak i powszechny. Mogłoby być też tak, że wprawdzie w takiej sprawie orzeknie tylko sąd arbitrażowy³⁹, jednak wyrok wiązałby tylko określoną grupę podmiotów (np. wspólników i spółkę, ale już nie jej organy), co zdaje się być niedorzeczne.

Dopuszczenie do poddania kognicji sądownictwa polubownego sporów dotyczących uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych powinno zatem zostać poprzedzone wprowadzeniem regulacji prawnej, rozstrzygającej ewentualne konflikty orzeczeń w tym zakresie, a także zapewniającej ujawnienie wszczęcia postępowania i udział zainteresowanych podmiotów (np. wspólników)⁴⁰. W przeciwnym wypadku – wbrew intencjom zwolenników liberalnego podejścia do rozstrzygania sporów spółkowych przez sądy polubowne – umowa arbitrażowa nie przyniesie zainteresowanym spodziewanych korzyści⁴¹, lecz tylko spotęguje chaos w tej materii, znacznie wydłuży postępowanie i zwiększy koszty⁴².

Podsumowanie

Glosowana uchwała rozstrzyga jeden z bardzo ważnych problemów, jaki wyłania się na tle interpretacji przepisów regulujących zdatność arbitrażową sporów ze stosunku spółki. Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że wymóg zdatności ugodowej dotyczy także sporów tego rodzaju. Teza, zgodnie z którą art. 1163 § 1 KPC stanowi w tej mierze normę szczególną w stosunku do art. 1157 KPC, nie wydaje się właściwa, a stanowić może ewentualnie postulat *de lege ferenda*.

Fakt, że zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny kognicja sądu arbitrażowego w omawianych sprawach powinna być jak najszersza, nie uzasadnia sama przez się przyjęcia odmiennego zapatrywania. Do tego niezbędna jest zmiana przepisów. Warto jednak dokładnie zastanowić się, czy ze względu na omówioną specyfikę uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych, a także biorąc pod uwagę bezpieczeństwo obrotu, taka zmiana byłaby rzeczywiście pożądana⁴³.

³⁹ Np. z tego powodu, że nikt uprawniony nie zaskarżył w drodze powództwa przed sądem państwowym uchwały we właściwym czasie.

⁴⁰ Ciekawe rozwiązania w tej sferze zawiera prawo włoskie [por. art. 34–37 dekretu Nr 5 z 17.1.2003 r. o uregulowaniu procedury w sprawach z zakresu prawa spółek i prawa pośrednictwa finansowego oraz w sprawach bankowych i kredytowych, włoski dziennik ustaw (*Diario legislativo*) z 17.1.2003 r., Nr 5, a zwłaszcza art. 35 tego dekretu], które wymaga ujawnienia żądania wszczęcia postępowania polubownego w rejestrze przedsiębiorców, a także udostępniania go udziałowcom spółki do wglądu. Omówienie tej regulacji zob. A.W. Wiśniewski, Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – perspektywa ustawowego rozstrzygnięcia (cz. II), Pr. Spół. 2005, Nr 5, s. 9–10.

⁴¹ Np. związanych z przyspieszeniem postępowania czy zmniejszeniem jego kosztów.

⁴² Np. ze względu na problemy związane z uznaniem orzeczenia sądu arbitrażowego czy też z zaskarżeniem go w drodze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

⁴³ Por. też uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze (Druk sejmowy Sejmu IV kadencji Nr 3434, s. 3), gdzie zawarte są motywy generalnego wyłączenia spod kognicji sądów arbitrażowych spraw dotyczących zaskarżania uchwał w projektowanym art. 1157 § 2 KPC (który – na co już zwrócono uwagę wyżej – został ostatecznie wykreślony z projektu nowelizacji).

ABSTRACT

The article includes the gloss to the resolution of the Supreme Court of 7th May 2009 (III CZP 13/09, OSNC 2010, Nr 3, poz. 34). The resolution deals with the problem of the relation between Article 1157 and Article 1163 Paragraph 1 of the Polish Code of Civil Procedure. The first of them concerns the arbitrability (i.e. the availability of settling dispute by arbitration) in general. On the other hand, the provision of Article 1163 Paragraph 1 of the Polish Code of Civil Procedure establishes the matter of settling corporate disputes in companies by arbitration courts, when the arbitration agreement is included in articles of association (or the statutes) of companies. The Supreme Court held that the companies disputes also should be possible to be settled. In this context, the author also analyzes the problem of bringing an action for annulment of a resolution of the shareholders (general assembly) or action for a declaration of the invalidity of a resolution of the shareholders (general assembly) which, in his opinion, results from their nature. In the end, he comes to the conclusion that Article 1163 Paragraph 1 is not a special provision for Article 1157 of the Polish Code of Civil Procedure. In consequence, requirements of arbitrability are included only in the latter.